

31.12.2003

2710/4/01

Ratkaisija: Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Aila Linnakangas

SOSIAALITYÖNTEKIJÄN JA POLIISIN TOIMINTA EPÄILLYN LAPSEN LUVATTOMAN MAASTA VIEMISEN ESTÄMISESSÄ

Kantelija pyysi oikeusasiamiestä tutkimaan Helsingin sosiaaliviraston sosiaalityöntekijän menettelyn lainmukaisuuden, kun tämä keskeytti hänen ja hänen poikansa lomanvieton heinäkuussa 2001 Ahvenanmaalla. Kantelun mukaan sosiaalityöntekijällä ei ollut myöskään oikeutta pyytää jäljennöstä kantelijan passihakemuksesta hänen kotimaansa suurlähetystöstä eikä puuttua suurlähetystölle kuuluvaan passin myöntämiseen.

Kantelija arvosteli myös Helsingin ja Ahvenanmaan poliisin menettelyä asiassa.

Kantelijan ja hänen entisen vaimonsa yhteinen lapsi asui käräjäoikeuden kesäkuussa 2001 vahvistaman vanhempien sopimuksen mukaan äitinsä luona ja kantelijalle oli vahvistettu tapaamisoikeus mm. loma-aikana 16.-29.7.2001. Koska edellisen viikonlopun tapaaminen ei ollut lapsen äidin matkan takia alkanut käräjäoikeuden päätöksen mukaisesti torstaina, vaan vasta lauantaina, kantelija kertoi ilmoittaneensa lapsen äidille, että hän pitää korvaavat tapaamispäivät siten, ettei hän palauta lasta äidin luokse 13.7.2001, vaan jatkaa tapaamista suoraan lomaluonapidolla. Tästä ilmoituksesta huolimatta äiti kuitenkin ilmoitti poliisille lapsen kadonneeksi lauantaina 14.7.2001. Poliisi paikallisti isän ja lapsen leirintäalueelta Ahvenanmaalta. Matkaa oli kantelun mukaan suunniteltu ja asiasta keskusteltu asianosaisten välillä jo käräjäoikeudessa, joten äiti oli tietoinen matkasta.

Kantelun mukaan isä heräsi aamulla 18.7.2001 leirintäalueella kolmen aseistetun poliisin, sosiaalityöntekijän ja äidin tullessa paikalle. Lisäksi lähellä olevassa autossa oli ainakin kaksi siviilipukuista poliisia. Isälle huudettiin teltan ulkopuolelta käsky tulla ulos. Kun hän menetteli näin, aseistetut poliisit ympäröivät hänet. Sitten sosiaalityöntekijä tuli kantelun mukaan isän teltaan, kantoi nukkuvan lapsen pois ja luovutti hänet äidille. Kantelija pyysi oikeusasiamiestä selvittämään, toimiko sosiaalityöntekijä lainmukaisesti mennessään äidin tueksi Ahvenanmaalle ja viedessään lapsen häneltä pois kesken käräjäoikeuden päätöksen mukaisen lomaluonapidon.

Kantelun mukaan sosiaalityöntekijän toiminnalla oli olennainen vaikutus asian etenemiseen Ahvenanmaalla. Ilman hänen mukanaoloaan Ahvenanmaan poliisi ei olisi lähtenyt mukaan noutamaan lasta leirintäalueelta, koska äiti ei ollut esittänyt poliisille käräjäoikeuden päätöstä. Sosiaalityöntekijän paikallaolo äidin mukana oli poliisin silmissä vaikuttanut siltä, että lapsen poisviemiseen oli jokin laillinen peruste.

Oikeusasiamies Paunio totesi ratkaisunaan seuraavaa.

Yhteydenotto isän kotimaan suurlähetystöön

Sosiaalipalvelutoimiston toimistopäällikön ja sosiaalityöntekijän allekirjoittaman sosiaalityöntekijän selvityksen mukaan äiti oli tullut järkyttyneenä ja huolestuneena sosiaalityöntekijän luokse 13.7.2001 kertoen, että isä ei ollut palauttanut lasta tapaamisen jälkeen ja että hän ei ollut saanut yhteyttä isään ja lapseen. Äiti oli kertonut pelkäävänsä, että isä oli viemässä lapsen pois Suomesta. Suurlähetystä sosiaalityöntekijä oli saanut tietää, että isä hakenut passia ja pyytänyt lapsen merkitsemistä passiinsa. Lähetystöstä oli myös kerrottu, että isä oli kertonut olevansa naimisissa lapsen äidin kanssa ja äidin asuvan isän kotimaassa.

Isä kertoi vastineessaan pyytäneensä lapsensa merkitsemistä passiinsa, koska hänellä oli siihen kotimaansa lain mukaan oikeus. Sen sijaan hän on kiistänyt ilmoittaneensa lapsen äidin asuvan kotimaassaan.

Asiakirjojen mukaan sosiaalityöntekijä ja johtava sosiaalityöntekijä pyysivät 13.7.2001 isän kotimaan suurlähetystöstä jäljennöksen isän passihakemuksesta sekä ilmoittivat suurlähetystöön, että vanhempien avioero oli tullut voimaan 4.7.2001 ja että lapsi oli vanhempiensa yhteishuollossa ja asui äitinsä luona Helsingissä. Vielä he ilmoittivat, että äiti kielsi merkitsemästä lasta isän passiin. Sosiaalityöntekijä oli selvityksen mukaan lisäksi yhteydessä lentokentän poliisiin, jotta passintarkastuspisteessä voitaisiin estää isän ja lapsen mahdollinen maasta poistuminen.

Oikeusasiamies totesi, että edellä todetut yhteydenotot suurlähetystöön ja muut toimet liittyivät hänen näkemyksensä mukaan lapsen kaappausuhan selvittämiseen ja kaappauksen estämiseen. Oikeusasiamies katsoi, että sosiaalityöntekijä ja johtava sosiaalityöntekijä menettelivät tältä osin toimivaltansa sekä harkintavaltansa puitteissa eikä oikeusasiamiehellä ollut aihetta puuttua tämän harkintavallan käyttöön.

Äidin tukeminen Ahvenanmaalla

Sosiaalityöntekijän selvityksen mukaan poliisin paikallistettua isän ja lapsen 17.7.2001 Maarianhaminan leirintäalueelta äiti oli edelleen erittäin huolissaan mahdollisen kaappauksen vuoksi ja halusi lähteä Maarianhaminaan.

Selvityksen mukaan sosiaalityöntekijä arvioi äidin järkyttyneen mielentilan, lapsen tilanteen varmistamisen ja vanhempien riitaisten välien vuoksi olleen aiheellista, että hän lähtee äidin tueksi. Hän tarkisti omalta esimieheltään ja viraston lakimieheltä, että sille ei ollut estettä. Sosiaalityöntekijän toiminta tähtäsi selvityksen mukaan lapsen turvallisuuden varmistamiseen tilanteessa, joka käytettävissä olevien tietojen ja kummankin vanhemman toiminnan perusteella vaikutti äärimmäisen huolestuttavalta.

Oikeusasiamies katsoi, että sosiaalityöntekijä ei ylittänyt toimi- ja harkintavaltaansa lähtiessään äidin tukihenkilöksi Ahvenanmaalle.

Lapsen noutaminen

Sosiaalityöntekijä selvityksen mukaan hän soitti Ahvenanmaan poliisiin ja ilmoitti, millä laivalla he olivat tulossa äidin kanssa. Maarianhaminassa hän ja äiti menivät paikallisen poliisin saattamina leirintäalueelle. Selvityksen mukaan poliisille oli ilmoitettu, että äiti epäili isällä olevan aseita teltassa. Sosiaalityöntekijä ja äiti odottivat tämän vuoksi noin 50 metrin päässä, kunnes poliisi oli varmistanut tilanteen turvallisuuden.

Selvityksen mukaan sosiaalityöntekijä meni teltan luo, kutsui lasta ja kertoi äidin haluavan nähdä hänet. Selvityksen mukaan lapsi kömpi sosiaalityöntekijän syyliin ja hän kantoi lapsen ulos teltasta ja vei äidin luo. Sosiaalityöntekijä piti menettelyään tarpeellisenä, koska hän ei halunnut vanhempien alkavan riidellä lapsen läsnä ollessa.

Oikeusasiamies antoi sosiaalityöntekijälle huomautuksen lainvastaisesta menettelystä.

Hän lähetti päätöksensä tiedoksi myös Helsingin sosiaaliviraston toimitusjohtajalle otettavaksi huomioon perehdytettäessä ja koulutettaessa sosiaalityöntekijöitä lasten huoltoon ja tapaamisoikeutta koskevista asioista.

Hän perusteli ratkaisuaan seuraavasti.

Päätöksessä tarkemmin selostettujen oikeusohjeiden mukaisesti sosiaaliviranomaisella ei ole toimivaltaa lapsen huoltoon ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanossa. Toimivaltana erittäin kiireellisessä tapauksessa lapsen maastaviennin tai kätkemisen estämiseksi on ulosottomiehellä ja poliisiviranomaisella.

Lapsi voidaan ottaa lastensuojelulain 18 §:n nojalla kiireellisesti huostaan, jos lapsen terveys tai kehitys on vakavasti vaarantumassa ja lapsi on välittömässä vaarassa. Sosiaalityöntekijän selvityksen mukaan kiireellisestä huostaanotosta ei kuitenkaan ollut kysymys. Sosiaalityöntekijä ei myöskään toiminut poliisin toimeksiannosta lapsen huoltoon ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain 25 §:n mukaisessa lapsen haltuunotossa ja väliaikaiseen hoitoon sijoittamisessa. Sosiaalityöntekijä itse ilmoitti toimineensa asiassa äidin puolesta. Oikeusasiamies toteasi, että hänellä ei ollut tälläkään perusteella oikeutta hakea lasta isän luota.

Oikeusasiamies toteasi, että sosiaalityöntekijän menettely oli tosiasiallisesti lapsen huoltoon ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetussa laissa säädettyä täytäntöönpanoa, jossa sosiaaliviranomaisilla ei ole toimivaltaa. Oikeusasiamies katsoikin sosiaalityöntekijän ylittäneen toimivaltansa ja menetelleen lainvastaisesti noutaessaan lapsen ja viedessään lapsen tämän äidille.

Kaiken viranomaisen toiminnan ja julkisen vallan käytön on perustuttava lakiin. Sosiaalityöntekijän menettely, kun hän puuttui isän ja lapsen perhe-elämään ilman lakiin perustuvaa oikeutta, rikkoi Oikeusasiamiehen mielestä isän ja lapsen perusoikeutena turvattua oikeutta yksityiselämään ja perhe-elämään ja ihmisoikeutena turvattua oikeutta nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä kohdistuvaa kunnioitusta.

Helsingin poliisilaitoksen menettely

Kantelija arvosteli vastineessaan Helsingin poliisilaitoksen vanhemman rikoskonstaapelin menettelyä. Rikoskonstaapelin olisi kantelun mukaan tullut tarkistaa oikeuden päätöksestä, oliko isällä oikeus pitää lasta luonaan ennen kuin hän teki etsintäkuulutuksen kadonneesta henkilöstä.

Asiakirjojen mukaan äiti teki lauantaina 14.7.2001 poliisille katoamisilmoituksen lapsesta. Äiti kertoi, että isä oli jättänyt palauttamatta lapsen 13.7.2001 ja että hän epäili isän vievän lapsen luvatta kotimaahansa. Äiti vaati lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 48 a §:n perusteella poliisin turvaamistoimia asiassa.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen selvityksen mukaan tutkijaksi määrätty vanhempi rikoskonstaapeli ryhtyi heti etsimään kadonneeksi ilmoitettua.

Asiakirjojen mukaan poliisin tietojärjestelmään merkityssä kuulutuksessa pyydettiin ilmoittamaan lapsen olinpaikka ja ottamaan hänet poliisin haltuun lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 48 a §:n mukaista välitöntä turvaamistoimea vastaan.

Kun poliisin tutkimuksissa ilmeni, että isä oli käyttänyt luottokorttiaan Ahvenanmaan leirintäalueella 12.7.2001, vanhempi rikoskonstaapeli pyysi 17.7.2001 Ahvenanmaan poliisilaitokselta puhelimitse virka-apua tarkistamaan, oliko isä lapsineen Ahvenanmaalla. Poliisikonstaapelin selvityksen mukaan isä ja poika saatiin paikannettua Ahvenanmaalle. Tästä ilmoitettiin sosiaalivirastoon ja Ahvenanmaan poliisille, jota pyydettiin tarvittaessa antamaan virka-apua sosiaalityöntekijälle ja turvaamaan asioiden rauhallinen kulku.

Poliisipäällikön lausunnon mukaan ilmoitus epäilyistä lapsikaappauksesta tehtiin viikonloppuna, jolloin käräjäoikeuden päätöstä tai muita poliisille ilmoitettuja seikkoja ei ollut mahdollisuutta tarkistaa. Poliisi sai käräjäoikeuden päätöksen isän avustajalta vasta 18.7.2001. Poliisipäällikön lausunnon mukaan edellytykset poliisin toimenpiteille olisivat kuitenkin olleet olemassa, vaikka käräjäoikeuden päätös olisi ollut tiedossa.

Oikeusasiamies katsoo, että poliisin tuli ryhtyä toimenpiteisiin kadonneeksi ilmoitetun lapsen etsimiseksi. Hänen käytettävissään olevan selvityksen perusteella hän katsoo myös, että poliisilla oli tapahtuma-ajankohtana käytettävissään olleen selvityksen perusteella aihetta epäillä kaappausuhan olleen todellinen.

Kuten edellä oikeusasiamies totesi, poliisilla on oikeus ryhtyä täytäntöönpanolain

25 §:n 2 momentin (ja lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 48 a §:n) perusteella toimenpiteisiin lapsen laillisenkin luonapidon aikana, jos on aihetta epäillä, että lasta uhkaa luvaton maasta vieminen. Oikeusasiamies ei katso asiassa ilmenneen, että vanhempi rikoskonstaapeli olisi ylittänyt harkintavaltansa tai menetellyt asiassa muutoinkaan lainvastaisesti. Se, että lasta etsittiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 48 a §:n eikä täytäntöönpanolain 25 §:n 2 momentin nojalla, ei tässä tapauksessa anna aihetta oikeusasiamiehen toimenpiteisiin, koska kysymyksessä oli lapsen ulkomaille viemisen uhasta ja molempien säännösten oikeusvaikutukset olivat tällöin samanlaiset.

Ahvenanmaan poliisiviranomaisten menettely

Kantelijan vastineessa esitetyt väitteet

Kantelija arvosteli vastineessaan Ahvenanmaan poliisiviranomaisten menettelyä. Kantelun mukaan lapsen äiti oli valehdellut poliisille, että hänellä olisi aseita teltassa. Kantelijan mielestä poliisin olisi tullut tarkistaa väitteen johdosta hänen telttansa. Poliisin olisi tullut myös tarkistaa väitetyn kaappauksen valmistelun johdosta, kummalla vanhemmista oli laillinen oikeus pitää lasta luonaan, oliko suurlähetystö myöntänyt hänelle passin, oliko hänellä passi mukanaan, oliko hän varannut laivaliput Helsinkiin paluuta varten tai oliko hän tehnyt varauksia matkatoimistoista. Poliisin olisi tullut hänen mielestään tarkistaa, oliko hänellä mitään dokumentteja maasta poistumisesta ennen kuin he päästivät sosiaalityöntekijän noutamaan lapsen. Poliisi ei isän mukaan ollut kiinnostunut varmistamaan totuutta asiassa. Hänen mielestään syynä tähän oli se, että hän oli ulkomaalainen.

Ahvenanmaan poliisipäällikön lausunto ja selvitys

Helsingin poliisilaitoksen vanhempi rikoskonstaapeli soitti tiistaina 17.7.2001 Ahvenanmaan poliisilaitokselle ja pyysi Ahvenanmaan poliisia virka-apuna tarkistamaan, olivatko kantelijan ja hänen poikansa Ahvenanmaalla, koska oli ilmennyt, että kantelija oli käyttänyt pankkikorttiaan leirintäalueella Maarianhaminassa.

Ahvenanmaan poliisilaitoksen kirjaamassa virka-apupyynnössä todettiin, että isä oli jättänyt palauttamatta lapsen äidille ja epäiltiin, että isä yrittää viedä lapsen luvatta kotimaahansa. Virka-apupyynnössä todettiin, että poikaa etsittiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 48 a §:n nojalla.

Selvityksen mukaan poliisipartio meni leirintä-alueelle ja sai tiedon leirintäalueen henkilökunnalta, että isä oli saapunut leirintäalueelle yhdessä poikansa kanssa 12.7.2001 ja oli siellä edelleen. Tiedot välitettiin Helsingin poliisilaitokselle ja Maarianhaminan sosiaalitoimistoon.

Poliisipäällikön mukaan asiaa hoiti ylikomisario, mutta tämä neuvotteli asiassa hänen kanssaan. Poliisipäällikkö puolestaan ilmoitti olleensa yhteydessä asiassa Helsingin poliisilaitoksen rikosylikomisarioon, joka ilmoitti hänelle, että äiti ja sosiaalityöntekijä tulisivat Maarianhaminaan laivalla. Poliisit olivat heitä

vastassa aamulla satamassa. Ylikomisario tapasi äidin ja sosiaalityöntekijän poliisilaitoksella keskiviikkoamuna 18.7.2001.

Selvitykseen liitetyn tutkintapöytäkirjan mukaan ylikonstaapeli tarkisti laivayhtiöstä, oliko isä poistunut Ahvenanmaalta poikansa kanssa, koska hän oli saanut tiedon, että teltta oli ollut tyhjä aamuyöstä kello 4.20. Ylikonstaapeli pyysi leirintäaluetta henkilökuntaa tarkistamaan, oliko isä edelleen teltassaan. Tunnin kuluttua leirintäaluetta henkilökunta ilmoitti, että isä oli edelleen teltassaan.

Ylikomisario määräsi poliisipartion sekä kahden rikoskonstaapelin menemään leirintäalueelle yhdessä äidin sekä sosiaalityöntekijän kanssa.

Poliisipartio asettui isän teltan luokse ja ylikonstaapeli pyysi isää tulemaan ulos teltasta. Isälle kerrottiin englanniksi, että hänen epäiltiin aikovan viedä lapsen maasta ilman toisen huoltajan suostumusta. Samanaikaisesti sosiaalityöntekijä meni teltan luo ja nouti lapsen teltasta, jossa tämä oli nukkumassa. Sosiaalityöntekijä sekä äiti ja lapsi vietiin siviilipoliisiautossa Maarianhaminaan.

Poliisipäällikön lausunnon mukaan Ahvenanmaan poliisilaitos antoi virka-apua Helsingin poliisilaitokselle sekä turvasi sosiaaliviranomaisten toimintamahdollisuudet siinä tapauksessa, että ongelmia olisi ilmennyt. Lausunnon mukaan asiaa vaikeutti jossain määrin se, että kaikkia asiakirjoja ei ollut käytettävissä ja että osapuolet eivät puhuneet ruotsia. Sitä paitsi asia vaikutti kiireelliseltä, kun väitettiin, että oli olemassa vaara lapsen viemisestä ulkomaille.

Helsingin kaupungin sosiaaliviraston sosiaalipäivystystoimiston muistiinpanojen mukaan asian tutkijaksi määrätty vanhempi rikoskonstaapeli pyysi 14.7.2001 sosiaalivirastolta virka-apupyynnön lapsen palauttamiseksi. Sosiaalipäivystystoimisto ei kuitenkaan tehnyt virka-apupyynnön. Sosiaalipäivystystoimiston sosiaalityöntekijän muistiinpanojen mukaan lastensuojelulain mukaista perustetta poliisin virka-apupyynnön ei ollut, koska sosiaalipäivystyksellä ei ollut näyttöä siitä, että lapsen henki tai terveys olisi ollut uhattuna. Muistiinpanojen mukaan kyse oli lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain täytäntöönpanosta, jossa sosiaaliviranomaisilla ei ole toimivaltaa.

Ahvenanmaan poliisilaitoksen ylikomisarion selitys ja poliisipäällikön lausunto

Ylikomisarion selityksen mukaan ylikonstaapeli oli yhteydessä Maarianhaminan sosiaalijohtajaan sekä sosiaalisuhteisiin. Myös Helsingin sosiaalivirastosta oli oltu yhteydessä Maarianhaminan sosiaalitoimistoon. Ylikonstaapelin ilmoituksen mukaan sosiaaliviranomaiset olivat yksimielisiä siitä, että oli syytä odottaa lapsen äitiä sekä asiaan perehtynyttä sosiaalityöntekijää Helsingistä.

Selityksen mukaan pelko siitä, että isä poistuisi pojan kanssa, järkytti äitiä suuresti ja hän vaati päästä leirintäalueelle niin pian kuin mahdollista. Tällöin poliisi katsoi, ettei ollut aikaa odottaa Maarianhaminan sosiaalitoimiston henkilökuntaa, kuten alun perin oli ollut tarkoitus. Ylikomisarion selityksen mukaan hänellä oli oikeus lähteä siitä, että Helsingin poliisilaitoksen

etsintäkuulutus perustui oikeisiin tietoihin ja että sosiaaliviranomaiset olivat tarkistaneet ne. Ylikomisarion mukaan hänellä ei ollut mitään perusteita epäillä, etteikö sosiaalityöntekijä toiminut annettujen ohjeiden ja asianmukaisten päätösten mukaisesti. Hänen mielestään Ahvenanmaan poliisilla oli oikeus luottaa Helsingin viranomaisten toiminnan lainmukaisuuteen.

Myös poliisipäällikön lausunnon mukaan Ahvenanmaan poliisilla oli peruste ltu syy olettaa, että sosiaalityöntekijällä oli laillinen oikeus toimia asiassa. Lausunnon mukaan Helsingin sosiaalivirastokin oli katsonut olleen perusteltua, että sosiaalityöntekijä matkusti Ahvenanmaalle äidin tueksi. Vaihtoehtona olisi poliisipäällikön mukaan ollut, että Ahvenanmaan poliisi ja Maarianhaminan sosiaalitoimisto olisivat toimineet omin päin sen tiedon varassa, jota oli saatavissa. Tämä olisi johtanut siihen, että kokonaan vieraat ihmiset olisivat ottaneet lapsen huostaansa. Ahvenanmaan viranomaisten mielestä oli lapsen kannalta parempi, että äiti ja sosiaalityöntekijä Helsingistä toimivat asiassa.

Poliisipäällikkö totesi lopuksi, että he eivät ole pystyneet selvittämään, mistä virheellinen tieto siitä, että isän telttä olisi ollut tyhjä aamuyöstä 18.7.2001, oli saatu. Kysymys oli luultavasti väärinkäsityksestä yöpäivystyksen ja aamulla 18.7.2001 työhön tulleiden välillä.

Kannanotto

Helsingin poliisilaitokselle annettu virka-apu

Poliisilain 40 §:n 1 momentin (21/2001) mukaan poliisin on annettava pyynnöstä muulle viranomaiselle virka-apua, jos niin erikseen säädetään. Virka-avun antamisen edellytyksenä on pykälän 2 momentin mukaan lisäksi, että virka-apua pyytävää viranomaista estetään suorittamasta virkatehtäviään. Poliisilakia koskevan hallituksen esityksen (HE 57/1994 vp) mukaan virka-apua voitaisiin antaa myös, jos etukäteen arvostellen on perusteltua syytä olettaa, että toimenpiteen suorittaminen yritettäisiin muuten estää. Poliisi voi lainkohdan mukaan antaa virka-apua myös yksityiselle, jos se on välttämätöntä tämän laillisiin oikeuksiin pääsemiseksi ja oikeuden loukkaus on ilmeinen.

Poliisin on annettava virka-apua myös toiselle poliisiyksikölle. Virka-apupyynnön ei oikeusasiamiehen mukaan tarvitse olla kirjallinen, mutta se on kuitenkin yksilöitävä riittävästi virka-avun kohteen ja perusteen osalta.

Oikeusasiamies toteaa ensinnäkin, että Ahvenanmaan poliisi oli velvollinen tarkistamaan, olivatko isä ja lapsi leirintäalueella Helsingin poliisilaitoksen pyydettyä virka-apua asiassa. Ahvenanmaan poliisin oli myös noudatettava Helsingin poliisilaitoksen 14.7.2001 poliisin tietojärjestelmässä pyydettyä toimenpidettä eli pyyntöä ilmoittaa lapsen olinpaikka ja ottaa lapsi poliisin haltuun lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 48 a §:n mukaista välitöntä turvaamistoimea varten.

Ahvenanmaan poliisi ei menetellyt oikeusasiamiehen käsityksen mukaan lainvastaisesti tai virheellisesti edellä tarkoitettua virka-apua antaessaan.

Sosiaalityöntekijän menettelyn turvaaminen

Tapahtuma-aikaan Ahvenanmaalla voimassa olleen sosiaalihuoltolain (710/82) 56 §:n 3 momentissa oli säädetty sosiaaliviranomaisten oikeudesta saada virka-apua muilta viranomaisilta. Lainkohdan mukaan sosiaaliviranomaisella oli oikeus saada muilta viranomaisilta sosiaalihuollon toimeenpano ssa tarpeellista virka-apua. Virka-avun tarpeellisuuden arvioi nähdäkseni virka-apua pyytävä sosiaaliviranomainen.

Poliisi on poliisilain 40 §:n perusteella velvollinen antamaan virka-apua, jos siihen on lailliset edellytykset. Poliisi voi antaa virka-apua vain sellaisten päämäärien toteuttamiseksi, jotka ovat muille viranomaisille itselleen sallittuja. Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin katsottu, että virka-avun antamista koskevan päätöksen tekijälle ei voida tässä suhteessa asettaa laajaa vastuuta. Kunkin viranomaisorganisaation on tunnettava oma toimivaltapiirinsä. Vain jos pyydetty toimenpide on selvästi lainvastainen, tulee poliisin kieltäytyä antamasta virka-apua. Tulkintakysymykset jäävät virka-avun pyytäjän vastuulle. Epäselvässä tapauksessa virka-apupäätöksen tekijä voi pyytää asiasta tarkentavaa selvitystä (Helminen, Kuusimäki, Salminen, Poliisioikeus, 1999, s. 236).

Kuten edellä on selvitetty, poliisit kutsuivat isän ulos teltasta, jonka jälkeen sosiaalityöntekijä kutsui lapsen luokseen ja vei hänet äidille. Kuten edellä (kohdassa 3.2.3) totesin, sosiaalityöntekijä suoritti tosiasiasa täytäntöönpanolain 25 §:n 2 momentin mukaisen täytäntöönpanotoimen, johon hänellä ei ollut sosiaaliviranomaisena toimivaltaa. Poliisi siis läsnäolollaan turvasi sosiaalityöntekijän lainvastaisen menettelyn.

Ahvenanmaan poliisipäällikön lausunnon ja ylikomisarion selvityksen mukaan poliisi toimi asiassa paitsi Helsingin poliisilaitoksen virka-apupyynnön perusteella, myös turvaten sosiaalityöntekijän toimia. Sosiaalityöntekijä on puolestaan selityksessään kiistänyt pyytäneensä poliisin virka-apua.

Oikeusasiamiehen käytettävissä olevasta selvityksestä ei ilmene, että sosiaalityöntekijä olisi ilmoittanut poliisille, että hän ei ole tekemässä kiireellistä huostaanottoa, vaan että hän on mukana ainoastaan äidin tukena. Sosiaalityöntekijän mukanaolo Ahvenanmaalla sekä Ahvenanmaan sosiaaliviranomaisilta ja Helsingin poliisilaitoksen rikosylikomisariolta saadut tiedot oikeuttivat kuitenkin oikeusasiamiehen mielestä Ahvenanmaan poliisiviranomaiset toimimaan sen oletuksen varassa, että sosiaalityöntekijä toimi asiassa toimivaltansa puitteissa.

Oikeusasiamies katsookin, että tämän vuoksi asia ei anna hänelle aihetta muihin toimenpiteisiin kuin että hän kiinnittää Ahvenanmaan poliisiviranomaisten huomiota vastaisen varalle siihen, että virka-apua annettaessa varmistetaan sen viranomaisen toimivallasta, jolle virka-apua annetaan.